EEN ECHO

IN DE

GEBERGTEN VAN ZUID-AFRIKA.

VERHANDELING

OVER DEN

Toestand der Gereformeerde Kerk in Nederland

IN VERBAND MET

"DE KERK" IN HET ALGEMEEN.

EN IN

Toepassing op de Gereformeerde Kerk hier te lande.

DOOR

P. HUET.

KAAPSTAD:

BIJ N. H. MARAIS, LANGESTRAAT.

1854.

EEN ECHO

IN DE

GEBERGTEN VAN ZUID-AFRIKA.

VERHANDELING

OVER DEN

Toestand der Gereformeerde Kerk in Nederland

IN VERBAND MET

"DE KERK" IN HET ALGEMEEN.

EN IN

Toepassing op de Gereformeerde Kerk hier te lande.

DOOR

P. HUET.

KAAPSTAD:
BIJ N. H. MARAIS, LANGESTRAAT.

1854.

Van de Sandt de Villiers & Co.,
Drukkers, Kaapstad.

VOORWOORD.

De aanleiding tot deze verhandeling is de onlangs hier gevoerde strijd, omtrent de "al of niet getrouwheid der Gereformeerde Kerk in Nederland."

Deze vraag, van hoe ondergeschikt belang bij oppervlakkige beschouwing, is echter, om meer dan één reden, voor de gereformeerde bevolking van de kolonie van groot gewicht, ja, in zekeren zin, een levensquestie.

Het is daarom wenschelijk, dat men omtrent den toestand der moederkerk eenige meer heldere denkbeelden hebbe, dan over het algemeen het geval schijnt te zijn. Sommigen immers zien met een blik van verachting op haar neder, en beschouwen haar, ja beschouwen geheel Holland, als buiten staat iets anders dan "schuim" op te werpen. (Historisch.) Anderen weder, stellen haar voor, als ware zij in den normalen toestand van geloovigheid, en verdedigen haar met een hevigheid en hartstochtelijkheid, alsof de veroordeeling dier Kerk hun eigen veroordeeling in zich sloot. Hetgeen wel mogelijk is.

De onrechtvaardigheid van de ééne voorstelling, de onjuistheid (om niets meer te zeggen) van de andere, noopten mij een woord over dit onderwerp in het midden te brengen. Het scheen mij evenwel toe, dat een bloot vertoog over den toestand van de Gereformeerde

Kerk in Nederland van weinig dienst zou zijn, zoo die niet in verband gebracht werd met "de Kerk" in het algemeen, en in toepassing op de Kerk te dezen lande. Ik heb daarom aan mijn onderwerp een uitbreiding gegeven, die wellicht in nuttigheid kon winnen, wat zij in eenheid of volledigheid verloor. En met het oog op het publiek, waarvoor ik schreef, heb ik getracht mij vooral bij zulke algemeene en bijzondere beschouwingen te bepalen, die voor de leden der Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika belangrijk konden zijn. Dit ter verontschuldiging van mijn breedvoerigheid op het ééne punt, en van mijn beknoptheid op het andere.

En hiermede zij mijn geschriftje—als een echo van den klank "weest waakzaam!" die door de Kerken van Europa weergalmt—aan de aandacht der waarheidlievenden bescheidenlijk aanbevolen.

HOOFDSTUK I.

Over den aard der Kerk.

---

§ *De onzichtbare Kerk.*

Daar is slechts één Kerk, de heilige algemeene Kerk, een gemeente door den Zoon Gods tot het eeuwige leven uitverkoren, door Zijn Geest en Woord in eenigheid des waren geloofs, van den beginne der wereld tot aan het einde vergaderd, beschermd en onderhouden. (Zondag 21.)

Zij is niet gelegen, gebonden of bepaald in een zekere plaats of aan zekere personen; maar zij is verspreid en verstrooid door de geheele wereld, nogtans te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met hart en wil in één zelfden Geest, door de kracht des geloofs. (Artikel 27.)

Zij is de verzameling dergenen, die zalig worden, en buiten dezelve is geen zaligheid. (Artikel 28.)

Tot deze ware Kerk behooren, volgens de leer des Bijbels, niet slechts de geloovigen onder de Nieuwe, maar ook die onder de Oude Bedeeling.

Deze Kerk of gemeente van uitverkorenen door alle eeuwen heen, door alle landen en volken verspreid, wordt genoemd de onzichtbare Kerk.

Het is valsch te meenen, gelijk de roomsche Kerk en sommige protestantsche sekten doen, dat er buiten hunne Kerk, buiten hun, door bepaalde, geformuleerde geloofsbelijdenissen vastgesteld kerkgenootschap, geen zaligheid zij; evenzeer als het valsch is te meenen dat het toetreden en behooren tot zoodanig kerkgenootschap een reden tot zaligheid zij.

Dit is een valsch exclusisme (stelsel van uitsluiting). Het ware exclusisme is dat der onzichtbare Kerk.

---

§ *De zichtbare Kerk.*

Zoodra de Heer ten hemel was opgevaren, verzamelden zich de geloovigen, en zoo ontstond de zichtbare Kerk. Haar ideaal is één te zijn met de onzichtbare en aldus slechts een vergadering van uitverkorenen uit te maken.

Dit bleek evenwel al spoedig onmogelijk te zijn. Reeds ten tijde der Apostelen, vertoonden zich in de Kerk zelve wereldsche, zondige en ongeloovige bestanddeelen.

Ook hier wassen het graan en het onkruid dooréén, om eerst in het laatste der dagen van elkander afgescheiden te worden, door Hem, die de harten kent en die weet wie de Zijnen zijn.

Het streven van de zichtbare Kerk moet evenwel zijn, zooveel mogelijk de onzichtbare nabij te komen.

Daartoe heeft zij twee hoofdbeginselen vast te houden, *heiligheid* en *eenheid*.

Deze beide beginsels, schijnbaar overeenstemmend, worden in den tijdelijken toestand der Kerk met elkan-

der onvereenigbaar, zoodra men ze in derzelver uiterste gestrengheid wil doorvoeren.

Zoo zien wij dan ook telkenmale, waar het ééne beginsel streng wordt vastgehouden, het andere noodzakelijk verdrongen.

---

§ *Eenheid der Kerk, ten koste der heiligheid. Roomschen.*

Het groote streven van het Katholicisme is éénheid. Eenheid in zijn bestuur, door centralisatie van zijn macht in den paus, en slaafsche onderwerping van de bisschoppen aan den paus, van de mindere geestelijkheid aan de bisschoppen, van de leeken aan de priesters.

Daar ligt zijn kracht. Daar ligt de oorzaak van de macht der Jezuiten.

Een uitvoerig onderzoek omtrent het wettige van zoodanige gezagvoering is hier onnoodig. Het zij voldoende te herinneren, dat oorspronkelijk de bisschoppen der christen-kerken beschouwd werden als de eersten, ja, maar als de eersten onder hun gelijken, *primi inter pares*.

De christen-Kerk kent slechts één Koning, slechts één Hoogepriester. Elk christen is priester. Alle geest van kaste behoort te huis onder heidenen en Joden, en is door het christendom uitgesloten. De roomsche geestelijkheid maakt een afgezonderd lichaam uit, dat zich door kleeding en levenswijze van den leek onderscheidt. De christen-leeraar behoort, wel verre van zich af te zonderen of uit te sluiten, in

de maatschappij te leven, *in* de wereld, schoon niet *van* de wereld zijnde.

Het beginsel der eenheid past de roomsche Kerk verder toe op de leer. Zij heeft haar Catechismus, door het Trentsche Concilie vastgesteld, en behoudt dien als een volkomen, onveranderlijke en onverbeterlijke uitdrukking van het alleen zaligmakend geloof. Zij verlangt van haar leeken een blindelingsche goedkeuring. Eigen zelfstandig onderzoek naar de waarheid, onderzoek der Heilige Schrift veroordeelt zij, als in staat haar eenheid te verbreken. Het geloof dat zij van haar leeken eischt is een autoriteitsgeloof, een geloof in de autoriteit, of op order van den priester. Het uitwendig toetreden is bij haar zoo zeer de hoofdzaak, dat zij kinderen, naauwelijks in de jaren van onderscheid, als ledematen aanneemt en bevestigt. Zoo verkrijgt zij haar eenheid; maar die eenheid is slechts uitwendig.

Zij verwijt den protestanten hun velerlei oneenigheden en afscheidingen. Maar in haar midden is even groot verschil van meening, en dat niet slechts omtrent kleinere punten, maar omtrent hoofdvragen van het christendom. Doch daarover bekommert zij zich weinig, zoo lang de uitwendige eenheid maar bewaard blijft. De roomsche Kerk doet alles voor het uitwendige. Zij is in waarheid niets meer dan de schil, waaruit de vrucht is weggeteerd. Hetgeen niet belet, dat de Heer ook daar de Zijnen gehad heeft en heeft, die tot de ware onzichtbare Kerk behooren. De roomsche Kerk heeft de eenheid, de onbewegelijke eenheid van een levenloos voorwerp, dat, eenmaal zamengevoegd en vastgesteld zijnde, voor alle

verdere ontwikkeling onvatbaar is. De protestantsche Kerken, met al haar scheiding en strijd, vertoonen leven. En zoo lang die strijd gevoerd wordt in liefde, met een oprechte zucht naar waarheid, met onderwerping aan Gods Woord, met vasthouding aan de groote leerpunten, zonder welke daar geen christendom meer is, zoo lang is er in dien strijd meer voordeel dan nadeel. Want hij belet den slaap. Hij brengt de verschillende zijden van het christendom in het licht, verhoedende dat één derzelve verwaarloosd worde en vergeten. Dit is zoo zeer waar, dat de roomsche Kerk zelve onbeschrijfelijk veel gewonnen heeft, door haar strijd met de protestanten. De Reformatie heeft haar aan zuiverheid van leer en van wandel groote vorderingen doen maken. De strijd baarde kontrole, en de kontrole maakte waakzaam.

Wil men het onderscheid in dit punt tusschen roomschen en protestanten kortelijk zamenvatten, men zou de roomsche Kerk kunnen noemen "verscheidenheid in schijnbare eenheid"; of liever, "eenformigheid zonder eenheid." En de protestantsche Kerk, "eenheid in verscheidenheid."

Zoo bewaart dan de roomsche Kerk het beginsel der eenheid, en houdt het vast ten koste der heiligheid, gelijk men uit bijzonderheden harer geschiedenis bewijzen kan.

Men kan met recht zeggen, dat de verkeerdheden en schromelijke misbruiken dier Kerk daardoor onherstelbaar gemaakt worden.

§ *Heiligheid der Kerk, ten koste der eenheid.— Afgescheidenen.*

Neen, zeggen de separatisten, wij willen een heilige Kerk, een Kerk slechts bestaande uit ware christenen, dat is uit wedergeborenen en zuiveren van denkwijze. Zij willen een afzonderlijken akker, vrij van alle onkruid. En daar zij in het bereiken van dit ideaal met onberadenheid en met voorbijzien van het grondbeginsel der eenheid te werk gaan, sleept ook dit zeer treurige gevolgen mede.

Hun onderzoek, of allen inderdaad wedergeborenen zijn, geeft aanleiding, niet slechts tot schijnheiligheid, maar ook tot allerlei liefdelooze veroordeeling van anderen, gedurige zifting en twist. De mensch treedt niet ongestraft op Gods gebied. Hun streven naar volmaakte zuiverheid van gevoelen omtrent alle punten van godsdienst, heeft hetzelfde gevolg: onophoudelijken strijd, verkettering en gedurig nieuwe splitsing.

Aldus in gestadige oneenigheid levende, verspillen zij onder elkander, en vaak wegens de onbeduidendste verschilpunten, hun strijdkrachten, instede van ze tegen den gemeenschappelijken vijand vereenigd aan te wenden.

Daarbij komt dat het aldus geformd nieuw gemeentetje, het strijdpunt, dat de reden hårer afscheiding uitmaakt, tot haar hoofdleer stellende en tot in de uiterste gevolgtrekkingen doorvoerende, door deze eenzijdige beschouwing en het voorbijzien van nevensstaande waarheden, vaak tot de grofste misbruiken vervalt. Zoo zijn er onder dezen, bij voorbeeld, die de leer der machteloosheid zonder de

goddelijke hulp, zoo ver drijven, dat zij zich volstrekt niet meer tot het goede beijveren, en zich zonder strijd of bekommering, door alle hartstochten laten medeslepen, aldus instrumenten van den satan wordende, onder voorwendsel uitverkorenen en lijdelijke werktuigen van Gods kracht te zijn.

---

§ *Conclusie.*

Men ziet aldus hoe beide beginselen, de heiligheid der Kerk en haar eenheid, in hun volle uitgestrektheid uitgevoerd, in den tegenwoordigen toestand der Kerk, met elkander onbestaanbaar zijn.

Wil men een volstrekt heilige Kerk, dan moet er gedurig onderzoek gedaan worden of al de leden, in den vollen omvang van het woord, geloovigen en wedergeborenen zijn; en moeten zij, van wie men het tegenovergestelde vermoeden kan, uit den schoot der Kerk worden gebannen.

Wil men het beginsel der uitwendige eenheid in al deszelfs gestrengheid vasthouden, dan moet men de Reformatie zelve afkeuren, en alle misbruiken en valsche leeringen in de Kerk dulden.

Aan de ééne zijde staan de Afgescheidenen; aan de andere de Roomschen.

En zoo zien wij het eenzijdig streven naar eenheid op schijn-eenheid en onheiligheid—het eenzijdig streven naar heiligheid op schijnheiligheid en oneenigheid uitloopen.

Alle godsdienstige vraagstukken in de christelijke leer hebben twee zijden, die voor den mensch onvereenigbaar schijnen. De Voorzienigheid en de men-

schelijke vrijheid. De genade en de verantwoordelijkheid. De ingeving der Heilige Schrift en de zelfwerkzaamheid der schrijvers. Enz. enz.

Zoodra één der beide zijden wordt voorgesteld en vastgehouden ten koste der andere zijde, is misbruik en dwaling onvermijdelijk. De oplossing des tweestrijds ligt hooger en zal eenmaal duidelijk worden. Intusschen, zoo lang men hier op aarde is, behoort men zich te beijveren om beide zijden gelijkelijk te behouden, en zoo veel mogelijk het equiliber te bewaren. De ééne schaal kan niet in het minste rijzen zonder de andere te doen dalen. Zoo ook hier.

---

§ *De Gereformeerde Kerk.*

De gereformeerde Kerk, in haar geloofsbelijdenis, houdt zich in al zoodanige vragen op het rechte standpunt, beide waarheden met kracht vasthoudende, en de eene door de andere beperkende.

Zij wil *heiligheid;* en beschrijft de ware Kerk aldus: "De merkteekenen der ware Kerk zijn deze: " Zoo de Kerk de reine predikatie des Evangelies " oefent; indien zij gebruikt de reine bediening der " Sacramenten, gelijk ze Christus ingesteld heeft; " zoo de kerkelijke tucht gebruikt wordt, om de zon" den te straffen enz." (Art. 29.)

Zij wil *eenheid;* en daarom "verplicht zij allen " zich bij dezelve te voegen, en zich met haar te ver" eenigen, ten einde de eenigheid der Kerk te onder" houden; niemand veroorloovende, van wat staat of " qualiteit hij zij, om zich op zich zelven te houden

" of om op zijn eigen persoon te staan. Daarom," aldus eindigt Art. 28, "al die zich van dezelve " afscheiden of niet daarbij voegen, die doen tegen de " ordonnantie Gods."

Maar zij laat het aan God over, om de harten te beoordeelen; en bij het mededeelen van het Sacrament, laat zij, schoon niet zonder ernstige waarschuwing van haar zijde, het geweten der ledematen zelf beslissen, of zij hetzelve waardig zijn of niet.

Zoo houdt zij zich vrij van beide uitersten, wakende aan de ééne zijde, dat zij niet uit overdreven verlangen, om reeds hier op aarde volmaakt te zijn, zich zelve oplosse en vernietige; en, aan de andere zijde, dat zij niet, uit overdreven liefde tot eenheid, allerlei vijandige en verwoestende bestanddeelen in zich opneme.

Wij zeggen: "Zij houdt beide punten vast; zij waakt." Wij deden beter te zeggen: " haar grondbeginsels eischen dat zij zulks doe." Maar dat zij haar plicht niet vervult, en aldus aan haar roeping ontrouw is geworden, zal uit het vervolg blijken.

HOOFDSTUK II.

De Kerk niet bestand tegen uiterlijken bloei.

De christen-Kerk is gesticht in bloed en tranen. Zij heeft tot Hoofd een gekruisigd Koning. Zij werd gepredikt door visschers. Zij werd geformd en verbreid door wat de wereld het meest verachtte. Christus kwam tot tollenaren en zondaren. "Een godsdienst van slaven en soldaten," zoo werd het christendom genoemd. Die rijk waren hielden op rijk te zijn. Christendom en armoede waren gelijkluidende woorden. Die rijk wilden blijven, mochten niet verre zijn van het koningrijk der hemelen; zij mochten "nabij" zijn; maar bleven "buiten."

De schoone dagen van het christendom waren het, toen de geloovigen zamenkwamen in de katakomben of grafgewelven van Rome, toen zij ter prooi geworpen werden aan wilde dieren; toen brandstapels, foltertuigen en kruisen hun belooning waren. Toen was er onder de christenen liefde, ondersteuning, zelfopoffering. Toen was er blijdschap in God. Toen werkte Gods Geest machtig en zichtbaar.

Is Gods Geest veranderd? Kan Gods Geest niet meer dezelfde dingen doen? "Neen, maar de tijden "zijn veranderd. Die wonderen en gaven zijn niet "meer noodig!" Zoo zegt gij. De Heilige Schrift zegt van Jezus "dat Hij aldaar geen wonderen doen kon van wege hun ongeloof." De Heilige Schrift zegt: "zoo gij geloof hadt" als wat? "als een mos-

"taard zaad, als het geringste aller zaden, zoudt gij "tot dezen berg zeggen, verplaats u in de zee. En "het zou alzoo geschieden." De Heilige Schrift zegt: "Wanneer de Zoon des menschen weerkomt, zal Hij "nog geloof vinden op aarde?"

De christen-Kerk is bestemd om te lijden, om verdrukt en vervolgd te worden. Van daar dat toen men het onderscheid gemaakt heeft tusschen de Kerk hier op aarde en de Kerk in den hemel, men de ééne de strijdende en de andere de zegevierende genoemd heeft.

Zoodra daar eenige verademing kwam te midden der vervolgingen, verslapte de eerste liefde, verzwakte het geloof. Zoodra de christen-Kerk het hoofd begon op te steken, zoodra het christendom als godsdienst gewettigd werd, zoodra de staat het erkende en de menschen het eerden—verviel het dadelijk.

Iedere voortgang in uitbreiding, in grootheid, in macht en aanzien, was achteruitgang in geestelijk leven. Iedere vermeerdering van uitwendige kracht was vermindering van inwendige sterkte. Die verhouding is de ware. En de geschiedenis bevestigt het gezegde op een vreesselijke wijze.

Reeds vroegtijdig werd het den waren christenen onhoudbaar in den schoot der welvarende Kerk. Zij trokken naar de woestijnen en richtten kloosters op. Naauwelijks echter werd het kloosterleven gemakkelijk gemaakt, geëerd en geacht, of diezelfde gebouwen, opgericht ter bewaring van de zuivere godsdienst, werden de holen der luiheid en der afzichtelijkste, der onnoembaarste, der onbegrijpelijkste ontucht.

Intusschen bloeide de zichtbare Kerk. Zij die geboren was te midden der vervolging, ging door het zwaard de volkeren bekeeren en doopte de overwonnenen bij regimenten.

Hier en daar, in de armste gedeelten van Europa, waren nog overblijfsels van wat vroeger het christendom was. Die overblijfsels, zoodra zij bekend werden, moesten als zoo vele beschuldigers uitgeroeid worden. De christen-Kerk martelde en vermoordde de ware christenen.

De Kerk van Christus, of zoo als zij zich liever noemde, de Kerk van Petrus, dat is de Kerk, volgens haar eigen zeggen, gesticht door een Apostel, die zich niet waardig had geacht in dezelfde houding als zijn Heer gekruisigd te worden, en uit nederigheid met het hoofd ter aarde wilde gehangen zijn—diezelfde Kerk werd een tijd lang bestuurd door een geslacht van ontuchtige vrouwen, bloedschenders, gifmengers, moordenaren.

Christus had niet gehad om zijn hoofd neder te leggen ;—de stedehouder van Christus leefde, te midden zijner verdorven hofhouding, in de onbeschaamdste verkwisting en weelde.

Christus was aan de gevangenen slaking van boeijen komen verkondigen. Zijn Kerk kluisterde de Amerikanen in dwangarbeid, roosterde hen, doorzaagde hen, en doodde hen bij tienduizenden. De vrome priester Las Casas legde uit louter menschlievendheid, en inderdaad zijn beginsel was menschlievend, den grond tot den afgrijsselijken slavenhandel !

Wil men weten waar nog christendom gevonden werd? Bij priesters? Neen, die leefden in onwe-

tendheid—lezen kon er bijna geen—en in de openlijkste ontucht. Bij monniken? Daarover spraken wij reeds. Neen, maar waar armoede en vervolging woedde, daar leefde en bloeide Christus.

Eindelijk brak de dag der herforming aan. En, Gode zij dank! met haar de vervolging. Want, zonder vervolging, wat ware er van de herforming geworden? Of, had men niet de Kerk willen verbeteren, zachtkens en zonder schokken? En waren die pogingen niet vruchteloos geweest? Het christendom was verbreid geworden, niet niettegenstaande, niet in, maar dóór de vervolging. Hoe meer de vijanden de waarheid tegenstaan, hoe meer zij haar bevorderen. Het is er mede als met de bosch-branden die tegen den wind in voortgaan. Indien de roomsche Kerk LUTHER bij zijn eerste optreden had laten begaan, zou hij zich bij het bestrijden van een paar dwaalpunten hebben bepaald. Hij zou nimmer de Kerk verlaten hebben, en met hem zou het kleine vonkje licht zijn uitgedoofd. Maar zij kwam zelve hem de brandstoffen aanvoeren. Zoodra drukte niet de machtige tegenstand van Rome op LUTHER, of zijn oogen openden zich hoe langer hoe meer. Hij overzag eerst gedeeltelijk en eindelijk in zijn geheel, of bijkans in zijn geheel, den afval der Kerk. En nu ving de strijd aan.

In Duitschland ging het vrij voorspoedig; en de waarheid zegevierde. Wij weten veel goeds en schoons van het Lutheranisme in Duitschland. Maar hoe spoedig werd het niet een dood, leerstellig christendom, dat de komst van SPENER noodzakelijk maakte en nieuwe afscheidingen ten gevolge had.

Maar waar was het dat het christendom der eerste tijden herleefde? Waar was het dat het geloof in al den vorigen gloed weder ontvlamde? Waar was het dat de Heilige Geest weder werkte—werkte, niet onzichtbaar, niet raadselachtig, maar werkte als in de dagen van het eerste Pinkster-feest, vreemde talen sprekende, wonderen doende? Was het niet daar waar de vervolging het zwaarste woedde? Was het niet bij de rusteloos vervolgde Fanatiques des Cévennes—de zoogenoemde dweepers in de gebergten van *Frankrijk*, in de 17de eeuw? De kleine kinderen predikten het Evangelie. Gods lof werd verkondigd door den mond der zuigelingen. De onwetendsten, die nimmer de Fransche taal gebruikt hadden, kregen de gave van zich in de vloeijendste, wegslependste woorden te doen hooren. Te midden van de zwaarden der vijanden, in kerkers en op brandstapels juichten zij den Heiland te gemoet. Ja, de verbitterdste roomschen moeten het zien en erkennen, zelfs herhaalde zich het wonder der drie jongelingen in den vurigen oven!

Dat zijn onbekende zaken voor velen. De meeste christenen weten het niet. De meeste protestanten "kunnen het bezwaarlijk gelooven." Maar wij zagen de autentiekste bewijzen, door vijanden zelven geleverd. De ongeloovige geschiedschrijvers kunnen het niet ontkennen. (Verg. DE FELICE *Histoire du Prot. en France*, en een verzameling dier getuigschriften bij BOST *Les Fanatiques des Cévennes*.)

Schoon niet rechtstreeks tot ons onderwerp behoorende, willen wij nog even bij deze vraag stil staan. De roomsche Kerk haalt ten bewijze harer echtheid,

de wonderen aan, die voortdurend in haar schoot plaats hebben. Wat er vaak achter die wonderen schuilt, weten wij. Het schromelijkste, het ergerlijkste bedrog. Maar dat neemt de waarheid der zaak zelve niet weg. De roomsche Kerk heeft recht de voortduring der wonderen als een bewijs voor de ware Kerk te noemen. Maar zij heeft onrecht als zij dit op haar kerkgenootschap uitsluitend toepast. Zij zijn een bewijs voor die Kerk die wij hierboven als de ware of onzichtbare Kerk hebben geschetst.

Het is een allervreemdst verschijnsel dat de protestanten Gods wondermacht zoo willen beperken. Voor ons is het een uitgemaakte zaak, ja, meer dan dit, een overtuiging dat Gods Geest nog dezelfde wondermacht kan uitwerken en uitwerkt, wanneer het geloof zich sterk openbaart. En wanneer openbaart zich het geloof op het heerlijkst, zoo niet in de tijden der verdrukking? Het is nog geen tien jaar geleden, dat zich in de arme, uitgeteerde dorpen van *Zweden*, dezelfde of diergelijke verschijnselen vertoonden als die wij bij de fransche protestanten ontmoetten. Ook daar geschiedde het dat de policie-beamten en wereldlijke geestelijken, afgezonden om de oproerigen, dat is de herlevende christenen te beteugelen en te straffen, door den gloed van den heiligen ijver der onbeschaafdste boeren, werden ontstoken en ontvlamd! Het is vreemd, het is allerbetreurenswaardigst dat zoodanige verschijnselen onbemerkt blijven. Wat bewijst het, zoo niet dat het christendom in het algemeen zelfs onvatbaar is geworden om de stem der waarheid niet slechts te spreken, maar als een echo te weerkaatsen?

Doch nemen wij de geschiedenis der Kerk op. De Herforming in *Frankrijk,* tegengewerkt en nagenoeg geheel uitgebluscht, had in *Nederland* de overwinning behaald. Het is aan den zwaren strijd, en aan het bloed waardoor het die overwinning kocht, dat het Nederlandsche volk zijn nog niet geheel verstorven godsdienstige kracht te danken heeft.

Het gastvrije *Holland* nam de verdreven fransche vluchtelingen in zich op. Een goed deel van den christelijken zin mag aan die toevloeijing van fransche broederen worden toegeschreven. Zij kwamen het geloof ververschen en een geest van nederigheid mededeelen, die weldadig werkte.

Dat was een schoone tijd, de zeventiende eeuw! Een geur van 't oud geloove ademt er ons uit tegen. Maar ziet! ook daar bracht de uitwendige bloei al dadelijk dwaalbegrippen en strijdigheden mede. En wanneer was haar geur het liefelijkst, haar taal het meest nabijkomende aan die der eerste christen-eeuwen, zoo niet in de dagen der verdrukking, toen de ware geloovigen door de naamchristenen werden bespot, gekweld en vervolgd?

Weder zegevierde de ware Kerk.

Maar die triomf was haar ondergang. Eerst kwam een koude dogmatiek haar in een bewegingloozen form knellen, die al wat leven is scheen uit te sluiten. Allengs sloop uit *Frankrijk* het ongeloof haar door houten soldaten verdedigde bolwerken binnen. Op het fransche ongeloof volgde de fransche revolutie. En op de revolutie, als altijd, de straf, het despotisme, NAPOLEON.

Nogmaals had de Heere God medelijden met zijn

volk. Nogmaals verloste Hij het ongelukkige land. Nogmaals werd der Kerk bloei en voorspoed geschonken. Maar onze stelling moest weder ten sterkste bewezen worden, dat zij niet bestand is tegen uiterlijke welvaart.

HOOFDSTUK III.

De Gereformeerde Kerk in verval in Holland.

Wij kunnen hier natuurlijk niet dan een vluchtig overzicht geven, en deelen slechts mede hetgeen ons het noodigste toeschijnt.

De politieke omstandigheden hadden aan het land een grooten schok gegeven. Het volk was teruggekomen van zijn uitzinnige vrijheid, gelijkheid en broederschap droomen, die op zulk een vreesselijke wijze waren vervuld geworden, en had zich met geestdrift geschaard onder de constitutionneele monarchie.

Het zou te verwachten geweest zijn dat de Kerk zich nu ook vaster zou geklemd hebben aan haar geloof, en zich als in een nieuw, jeugdig, geestelijk leven hebben verfrischt.

Maar het tegendeel was waar. De revolutie-geest, die in het staatkundige sluimerde, woelde op kerkelijk gebied. Het rationalisme (om de zaak niet hooger op te halen), op protestantsch terrein overge-

bracht door SOCINUS, en vervolgens gewijzigd door KANT en zijn aanhangers naar de begrippen van SPINOSA, was in Duitschland hoe langer hoe machtiger geworden, naarmate de geest der herformers verflaauwde en weg stierf.

Het kenmerkend streven van het rationalisme, is aan het christendom al het voor het verstand werkelijk of schijnbaar aanstootelijke te ontnemen. Het behoeft wel geen betoog, dat juist de gewichtigste, de wezenlijke hoofdpunten van de christelijke leer tegen de verduisterde rede of het zoogenaamd gezond verstand aandruischen. Men ondernam aldus aan het christendom hetgeen juist deszelfs kracht uitmaakt.

Dit rationalisme op allerlei manieren gewijzigd, nu sterker dan flaauwer te voorschijn tredend, eindelijk in Strausz haar toppunt bereikende, en, hetgeen onvermijdelijk was, uitloopende op omverwerping van het geheele historische christendom, sloop eerst verraderlijk in Holland binnen, hief weldra openlijk het hoofd omhoog en vertoonde zich overal zoo sterk als de gelegenheden het toelieten.

Van de zijde der Kerk was weinig tegenstand. De orthodoxie, waar ze nog aanwezig was, was een dood stelsel geworden, onbekwaam om met goed gevolg eenigen strijd te voeren. Al wat jong en krachtig en vurig was, verliet haar verouderde, bouwvallige vesting, en schaarde zich onder de banier van het met een schijn van christelijkheid omhangen rationalisme. Weldra waren de hoogescholen en leeraren de predikers van tegen de leer der kerk vijandige en moorddadige leeringen.

Intusschen had in Duitschland het rationalisme een

gevoeligen slag gekregen. Het was gebleken op geheele vernietiging van het christendom uit te loopen, en het was onmogelijk geworden het langer vol te houden.

Nu kwamen er in Duitschland en dus ook in Holland allerlei stelsels op, wel onder verschillende benamingen, maar die men allen onder één naam kan zamenvatten: transactie, onderhandeling, met de waarheid. Men trachtte hier iets toe te geven, daar iets te bemantelen, en zoo ontstond een chaos van stelsels, door spitsvindigheden, opgeworpen onderstellingen en valsche uitlegkunde goedgemaakt, zich onderling tegensprekende en bestrijdende, maar zich allen vereenigende in het verzaken van den kern des christendoms en in vijandschap tegen de rechtzinnige leer.

Tot de zoodanigen behoort dan ook dat der beruchte Groninger school, welke ten duidelijken bewijze strekt, hoe onmogelijk het is dat diergelijke halfheid, met hoeveel ijver ook gepredikt, met hoeveel geestdrift verwelkomd, met hoeveel geleerdheid verdedigd, door hoe voorname mannen vertegenwoordigd, eenigen stand houde. Men kan met recht zeggen dat de Groninger school, zoo veel opzien barende voor nog weinige jaren, heeft uitgediend en tot de geschiedenis behoort.

Nu is er sedert kort een nieuwe school opgekomen, ook uit duitsche theologie ontleend en die zich als de bij uitstek wetenschappelijke voordoet. Zij is gezeteld in Leiden en vertegenwoordigd door Prof. Scholten, wiens aanhangers in grooten getale de nederlandsche kerk vervullen.

Wij willen trachten eenigzins de richting dezer school aan te toonen :—

" Zij erkent de noodzakelijkheid van het vasthou-
" den aan de gereformeerde grondbeginsels.

" De dordsche synode had tot materieel grondbe-
" ginsel, Gods souvereiniteit en vrije genade. Dit,
" met deszelfs noodzakelijke gevolgen, maakt het ka-
" rakteristiek onderscheid uit van de christelijke gods-
" dienst met de heidensche en joodsche, van de pro-
" testantsche met de roomsche, van de gereformeerde
" met de luthersche, remonstrantsche en mennoniet-
" sche.

" Maar de dordsche vaderen waren in hun tijd nog
" niet volkomen op de hoogte, om de geheele leer in
" juiste overeenstemming met dat grondbeginsel vast
" te stellen. Van daar dat er in hun geloofsbelijdenis
" veel voorkomt dat herziening en verandering ver-
" langt. Die veranderingen worden vereischt : uit
" naam van de gereformeerde Kerk zelve, die zich
" niet meer vereenigen kan noch mag met de twee-
" honderdjarige geloofsbelijdenis ; uit naam van de
" wetenschap die in dien tijd tot diepere inzichten ge-
" komen is, en in uitlegkunde als anderzins grooten
" vooruitgang gemaakt heeft ; en uit naam van de
" meerdere verlichting die andere begrippen en voor-
" stellingen behoeft dan die van vorige eeuwen.

" In vroeger tijd waren er tegenstrijdigheden die
" men op verschillende wijze trachtte uit den weg te
" ruimen. Maar die tegenstrijdigheden zijn nu geen
" moeijelijkheid meer. Het hoogere standpunt dan
" de wetenschap geeft daarvan de oplossing."

Het werk van Professor SCHOLTEN, " *De leer der*

Hervormde Kerk in hare Grondbeginselen," geschreven in wegslependen stijl, en gevuld met aanhalingen van de rechtzinnigste kerkvaderen, herformers en leeraren, maakt een meesterlijk geheel uit, waartegen de rechtzinnige *wetenschap* tot op dezen oogenblik niets beslissends schijnt geleverd te hebben.

Het grondbeginsel door den Heer SCHOLTEN aangenomen en vastgesteld, is inderdaad karakteristiek gereformeerd, en door dit vast te houden, is hij genoodzaakt de rechtzinnige leerstellingen als die der predestinatie, der verzoening, der rechtvaardigmaking door het geloof, te behouden.

Maar de wetenschap kan, al geeft zij het voor, die leerstellingen niet goed maken. Van daar dat zij, schoon dezelfde termen en uitdrukkingen die door den Bijbel en door de geloofsbelijdenis worden gebezigd, behoudende, daaraan een beteekenis geeft, die, wij aarzelen niet het te zeggen, niet slechts gedeeltelijk of flaauwelijk de ware is, maar dikwijls regelrecht strijdt met de leer des Bijbels.

De strijd is nu niet meer: "Is Gods Woord onfeil-
" baar? Geeft Gods Geest getuigenis in den mensch?
" Is daar een verkiezing der genade? Heeft Christus
" door zijn dood verzoening gedaan voor de zonden?
" enz."

Dit alles stemmen zij gereedelijk toe, en sommigen van hen prediken van den kansel zoodanig, dat de argelooze rechtzinnigen hen voor de zuiverste leeraren houden, tot dat, bij nadere gelegenheid, het bedrog—want bij die predikers, die aldus spekuleren op het vertrouwen der gemeente, is het bedrog en niets anders—openbaar wordt.

Maar vraagt het hun wat zij onder die uitdrukkingen verstaan, en het zal blijken dat er van de eenvoudige en ware opvatting, gelijk elk gemoedelijk christen die in zijn hart heeft ondervonden, niets of bijna niets overblijft.

Gods Woord onfeilbaar? "Ja, maar niet de " geheele Schrift is Gods Woord. In de Schrift is " Gods Woord, dat men van het menschelijk werk " wel moet weten te onderscheiden."

De getuigenis des Heiligen Geestes? "Ja, maar " geen onmiddelijke of bovennatuurlijke werking. De " rede, het gezond verstand, het gevoel, of zoo als " men het noemen mag, dat goede dat in den mensch " na den val overig is gebleven, en dat bij de lezing " der Heilige Schrift derzelver waarheid erkent—ziet- " daar de getuigenis des Heiligen Geestes." De gevolgtrekkingen liggen voor de hand, en geven den mensch het recht van wat met zijn zin overeenstemt aan te nemen, en het overige te verwerpen.

Een verkiezing der genade, predestinatie? "Ja, " maar die zich ten goede uitstrekt op alle menschen. " De zonde zelve zal, als een tijdelijk kwaad, een- " maal opgeheven worden, wanneer alle menschen " zullen zalig zijn, en het blijken zal dat er geen " eeuwigheid van straf bestaat."

Waarom moest Gods Zoon dan op aarde komen en sterven? Is er dan door zijn bloed geen verzoening geschied? "Ja, Christus heeft zich zelve opgeofferd " als een offer der volmaakte gehoorzaamheid aan " God, en zoo de mensch tracht die zelfde gezindheid " in zich te ontwikkelen, zal God hem zijn schuld " niet toerekenen, omdat hij hetzelfde beginsel van

“ gehoorzaamheid in zich heeft dat in Christus volko-
“ men was.”

Dat is alles wat er overblijft van de uitdelging der “verleden zonden” door het bloed van Christus voor Gods aangezicht. Desniettegenstaande blijft dezelfde uitdrukking bestaan; de uitlegging die men er aan geeft, voor het verstand zoo begrijpelijk, voor het schuldgevoelend gemoed zoo weinig bevredigend, wordt door talrijke aanhalingen bevestigd—hetgeen niet moeijelijk valt, doordien het een gedeelte, schoon slechts gering gedeelte, der waarheid voorstelt. De bijbelplaatsen en citatien, die daartegen strijden, worden of als dwaling voorgesteld, of voor onecht verklaard, of op een wijze uitgelegd, die de wetenschap wellicht kan billijken, maar waarmede de schrijvers zelve, wier uitspraken men aanhaalt, ongetwijfeld weinig zouden instemmen.

Wij kunnen, hoe gaarne wij het ook deden, in geen verdere beoordeeling treden. Het was ook slechts ons doel eenig denkbeeld te geven van zoodanige opvatting van het christendom, die bij de meesterlijke bestrijding van vele wanbegrippen en dwalingen, en met de taal van oprechtheid en overtuiging, het christendom weet te ontdoen van hetgeen de steunpilaren der Kerk ten allen tijde als de kern hebben beschouwd en gepredikt.

Daarom houden wij deze school voor veel gevaarlijker dan eenige andere. Zij wil de groote verborgenheden van het christendom gemakkelijk en duidelijk maken. Zij wettigt het ongeloof. Zij noemt zich de ware gereformeerde leer, en maakt de orthodoxen tot ketters.

De onnadenkende theologant vindt al zijn verstands- en hartsbezwaren uit den weg geruimd; hij aarzelt niet meer zich zelf voor een geloovig christen te houden, en predikt met ingenomenheid en ijver zich zelf en anderen den blinddoek voor de oogen.

Maar wij zouden het hun willen vragen of zij meenen te leeren in den geest der dordsche vaderen, in den geest van Ursinus? In den geest,—niet volgens eenige losse aanhalingen,—maar in den geest van Luther en Kalvijn? In den geest van Augustinus? In den geest van Paulus? In den geest des Heeren?

Hoe zeer ook overtuigd van het afgrijsselijk onheil dat al diergelijke leerstellingen met zich slepen, zou het ons evenwel smarten, zoo wij door deze zwarte schildering een smet schenen te willen werpen op het karakter van al derzelver predikers, en willen daarom iets tot uitlegging mededeelen van het anders onverklaarbaar verschijnsel van wat men niet ten onrechte noemt "ongeloovige" Hoogleeraren en Predikanten, schoon zij ook zich zelven voor geloovigen houden, en, wij voor ons zijn er van overtuigd, velen van hen in oprechtheid meenen het te zijn.

De christelijke godsdienst is geen stelsel. Zij is een leven dat den mensch, zoowel zijn hart als zijn verstand, moet doordringen en bezielen. Zij is een leven gedaald uit den hemel en in den hemel te huis behoorende. Dat in deszelfs openbaring verborgenheden zijn, die ons vaak tegenstrijdigheden schijnen, is een noodzakelijk gevolg én van haar oorsprong én van onze bekrompenheid en verdorvenheid. Zoodra men nu, met een ondergeschikten wil en in den ge-

bede zich beneden die openbaring plaatsende, zich aan hare uitspraken onderwerpende, dezelve onderzoekt, zal men die verborgenheden eerbiedigen. Ja, de moeijelijkheden zullen langzamerhand verdwijnen, daar men, zonder ze te begrijpen, derzelver waarheid zelve ondervindt en, als het ware, doorleeft.

Zoo zal iemand, die zich als een kind aan de voeten des Heeren zet, geen oogenblik zwarigheid maken om te erkennen, dat hij voor al zijn zonden verantwoordelijk is. Hij gevoelt in zich zelf, dat zijn zonden Gods toorn op hem roepen en dat hij een eeuwig verderf verdient, ja reeds ondergaat, zoolang God zich niet over hem ontfermt. Hij gevoelt dat God hem geen vergiffenis schenken kan, zoo daar geen verzoening geschied is, om zijn "verleden zonden," gelijk Paulus ze noemt. En dat God hem de vergiffenis aanbiedt in den verzoeningsdood van Zijnen Zoon, dat Christus voor hem gestorven is, ook dat gevoelt hij en weet hij door het geloof. Ja, dat geloof zelve, ja, het gebed zijns harten,—dat ook dát Gods gave is, weet hij bij ondervinding.

Ziet, voor hem zijn daar geen zwarigheden in die groote verborgenheden, of zoo er twijfelingen in zijn gemoed opkomen, bestrijdt hij die door het gebed, en komt sterker uit die twijfelingen uit.

Maar wanneer hij nu genoodzaakt wordt de echtheid van de boeken der Heilige Schrift te onderzoeken, en zijn dagelijksche studie te maken van ongeloovige theorien die ze of geheel of gedeeltelijk voor vervalscht verklaren—zoo hij moet ronddolen in een labyrinth van christelijke stelsels, die allen ondereen verschillen en met elkander strijden—dan

wordt de godsdienst voor hem een bloot werk des verstands. En hoe meer hij aldus de Heilige Schrift bestudeert, naar die mate wordt zijn hart ongevoeliger. Hij, die zich als geleerde boven den Bijbel stelt, kan zich niet meer als kind er onder plaatsen. Van daar dat VINET te recht zegt: "Hoe meer god-"geleerde men is, des te bezwaarlijker is het om "christen te zijn."

Dat is het jammerlijk gevolg van de wetenschap die daarom zoo gevaarlijk is voor het christendom, niet omdat zij het christendom bestrijdt—want, niettegenstaande de achttien eeuwen dat zij het christendom met telkens vernieuwde woede aanvalt, het gedurig met een volkomen ondergang bedreigende, wordt zij, ondanks zich zelve, genoodzaakt steeds sterker bewijzen tot deszelfs bevestiging bij te brengen—maar daarom, omdat zij hare dienaren zoo uitsluitend verstandelijk ontwikkelt, dat hun hart voor de dwaasheid en ergernis van het kruis, voor die leer, die den verstandigen is verborgen en den kinderkens is geopenbaard, koud en ongevoelig wordt. Koud en ongevoelig, niet bij allen, niet voor alle waarheid; dat zij verre! Daar zijn er velen onder hen, zeer velen, christelijk gezinde menschen, maar als zij waarlijk christenen zijn, zijn zij het niettegenstaande hun stelsels, of in strijd met dezelve.

Juist die leerstellingen, die aldus openlijk en rechtstreeks, of bedektelijk bestreden worden, juist die meest verborgen waarheden van het christendom, die het meest aanstoot geven aan het natuurlijk verstand, dat is aan den van God vervreemden mensch, die waarheden zijn het die de kracht, de alleen zalig-

makende kracht er van uitmaken; de angel (om eens anders vergelijking te gebruiken) welke uitgeworpen en verloren zijnde, het christendom kwijnt en sterft. Zij zijn het, die de eerste christenen en martelaren bezielden en verheugden. Zij zijn het, die den ijver der getrouwen aanvuren in het doen van goede werken. En het is een meermalen opgemerkt verschijnsel, dat waar de godsdienstige ijver ontwaakt, zulks het gevolg is van het herleven der oude leer. Juist die waarheden zijn het dierbaarst aan de eenvoudigen. Zij maken hun troost en blijdschap uit, en doen hen in geloof en hope zalig de eeuwigheid ingaan.

En, die die waarheden ontkent of verzwakt of verdraait, die iets afneemt van de onfeilbaarheid van Gods openbaring, of van de verdiensten des Zaligmakers, of van de wedergeboorte door den Heiligen Geest—hij moge overigens een eerlijk, ja een edel mensch zijn; hij moge, tot beschaming der geloovigen, zooveel in hem is, trachten de voorschriften van Christus na te komen—den naam van christen, in de diepe en meer en meer zinrijke beteekening van het woord, verdient hij niet. Het christendom, dat hij predikt, zal de menschen niet redden. Het zal gretig aangenomen worden door de lichtvaardigen en onverschilligen, en zal in geheele ontaarding van het christendom eindigen.

Wat het gevolg van het verlaten der rechtzinnige leer voor de Gereformeerde Kerk, en in het algemeen voor *Holland* heeft moeten zijn, is duidelijk. In stede van te strijden tegen den vijand, heeft *Holland* de deur geopend voor de veroveringen van het katholicisme, dat onlangs, ondersteund door een liberaal

ministerie, het oogenblik gekomen waande, van zich ook als hierarchie volkomen in het protestantsche koningrijk te vestigen; hetgeen het ook, niettegenstaande alle protestatien, schoon met eenige beperkingen, verkregen heeft.

De invloed op de toekomstige predikanten was noodzakelijk noodlottig. Men kan het van een christendom, dat geen christendom is, niet verwachten dat het hen met een heiligen ijver zal bezielen. De twijfelingen die ieder godgeleerde heeft te doorworstelen, worden door hetzelve niet bestreden maar aangevuurd. En hoe kan het anders dan dat velen, in dien leeftijd der lichtzinnigheid, door allerlei verleidingen omgeven, zich voorbereidende voor een betrekking die hun zoo duister, zoo bezwaarlijk, zoo onmogelijk gemaakt wordt, zich, hetzij onnadenkend, hetzij wanhopend storten in al de uitspattingen, waartoe het academie-leven de deuren wagewijd openzet.

Na een zoodanige voorbereiding het heiligste van alle aan menschen toevertrouwde ambten te aanvaarden, is, voor wiens geweten nog niet geheel is toegeschroeid, de vreesselijkste toestand waarin een menschen hart kan geraken. Gedrongen door maatschappelijke eischen naar de ééne zijde en door een overblijfsel van godsdienstig gevoel naar de andere, genoodzaakt te kiezen tusschen oneer en ellende of eer en schijnheiligheid—hoe zal men theologische systemen noemen, die, zij het onbewust, ten koste van Gods openbaring in schrift en geweten, zulke bezwaren weten weg te nemen en zulke tegenstrijdigheden te vereffenen?

De invloed op het burgerlijk leven is insgelijks

doodend. Hoe kan men het van diergelijke leeraren verwachten, dat zij met geloof en waakzaamheid getrouwelijk zullen werkzaam zijn in den wijngaard des Heeren? Zullen zij zich niet veeleer van hun plicht als van een burgerlijk ambt, met meer of min naauwgezetheid kwijten, niets krachtigs ondernemende om het Koningrijk Gods te doen doordringen en te verbreiden? Hoe zullen zij, die zelve aan geen verdoemenis gelooven, met vreezen en beven anderen trachten te redden uit het onherstelbare verderf? Hoe zullen zij, die zelve niet gelooven aan de reiniging door het bloed des Heeren, anderen kunnen dringen om zich met God te laten verzoenen?

Zij die beweren willen en volhouden dat de Kerk in haar waren toestand verkeert, toonen zeer weinig begrip te hebben van wat Christus Kerk op aarde behoort te zijn.

Aan uiterlijke godsdienstigheid, aan menigte van Kerken, aan getrouwe kerkgangers bij welsprekende leeraren, is wel geen gebrek. Maar de vroegere gehechtheid aan de godsdienst, gaat over het algemeen hoe langer hoe meer ten achteren. De rustdag wordt zoo weinig geheiligd, dat de winkeliers, die des Zondags geen negotie drijven, uitzonderingen zijn. De dag des Heeren is voor de menigte een dag van uitspanning, van publieke vermakelijkheid en van uitspatting. En een van de jammerlijkste kenteekenen van dien achteruitgang is het misbruik van 's Heeren Naam, dat zich overal en onophoudelijk, meer dan in eenige andere natie, in de vreesselijkste vervloekingen en verwenschingen uit. Bij de angst verwekkende toeneming van ellende en gebrek, ziet men den on-

godsdienstigen geest van het volk zich in de wildste buitensporigheden, die aan razernij grenzen, bot vieren. En terwijl alle takken van handel en nijverheid achteruitgaan en kwijnen, terwijl de levensmiddelen in steeds toenemende duurte stijgen, ziet men de geneverkroegen, en de gelegenheden tot ontucht jaarlijks op een onrustbarende wijze vermeerderen en welvaren.

Ziet daar een klein, niet overdreven, tafereel van den godsdienstigen toestand van een volk, dat zich op de bijzondere gunst van den Allerhoogsten beroemt. In een land als *Nederland,* dat de geschiedenis leert kennen als zoo naauw met de Kerk vereenigd, moet men de verbastering van het karakter der natie aan niets anders toeschrijven dan aan de ontaarding der Kerk. Een Kerk, met een geloofsbelijdenis waaraan men zich niet verplicht acht te houden, dan "*voor zoo ver*" men, in zijn eigen verwaten oordeel, meent, dat zij met Gods Woord, dat is, met zijn eigen willekeurige uitleggingen van Gods Woord, vereenigbaar is,—een Kerk, aldus feitelijk, zonder geloofsbelijdedis,—een gereformeerde Kerk waarin de meest anti-gereformeerde leer onverhinderd en ongestraft wordt gepredikt,—een gereformeerde Kerk, waarin van tucht, van ban of censuur naauwelijks sprake meer is—is het niet een onwederlegbaar bewijs voor de eeuwige waarheid van het christendom en voor de kracht van Gods Geest, dat in zulk een Kerk de levendmakende waarheid zich nog hier en daar blijft vertoonen!

HOOFDSTUK IV.

Protestatien.

Wien zien wij in het begin der eeuw de protestatie tegen de Gereformeerde Protestantsche Kerk beginnen? BILDERDIJK, die reuzengestalte, dichterlijk genie, menschelijke zwakte en kracht Gods. Dat hij in nagenoeg alle opzichten, door het algemeen miskend was en gehaat, mag wel voornamelijk geweten worden aan de onwrikbare gestrengheid waarmede hij aan de oude rechtzinnigheid vastkleefde. De niet altijd even liefderijke toon zijner geschriften was het gevolg en niet de oorzaak van den haat zijner tegenstanders. Het is alsof men zijn grootsche figuur van verre, althans op den afstand van eenige jaren, moest beschouwen, om haar naar waarde te kunnen beoordeelen en schatten.

Op hem volgt DA COSTA, een hem verwant, schoon verschillend en even oorspronkelijk genie, en die zijn bekeering middelijk, voor een groot gedeelte, aan den omgang met BILDERDIJK dankt.

Wie weten wil welken indruk het christendom onzer dagen maken moet op een nieuw bekeerden, leze zijn "Bezwaren tegen den Geest der Eeuw." Een Israëliet, een Nathanaël, zonder bedrog, vurig als een ware zoon van het oosten, wien het joodsche bloed, onvervalscht, door de aderen bruiste, toen hem de oogen geopend werden om den Heer Jezus Christus, die, van zijn geslacht zijnde, door zijn geslacht was gekruisigd, te kennen; toen hij, door de liefde

zijns Heeren ontvlamd, in wederkeerige liefde ontgloeide, en alles opofferde om openlijk belijdenis te doen van zijn geloof—welke gewaarwordingen waren de zijnen, toen hij de oogen om zich sloeg, en met zijn edelmoedig hart zich wendde tot zijne broeders in den geloove?—De fonteinen des levenden waters waren tot ijs bevroren; het brood was hard geworden als granietklompen; het leven was in dood veranderd, met hier en daar eenige krampachtige, galvanische bewegingen.

Dat hij zich door zijnen ijver, die de christenen met daad en woord veroordeelde, den haat der wereld op den hals haalde, was natuurlijk. De Bilderdijkianen, nu Dacostianen genoemd, werden door de waanwijzen en dommen gelijkelijk bespot. Hun naam werd een scheldwoord, gelijk vroeger die van christen, daarna die van Huguenoot. Maar door niemand wordt er meer eer aan den titel van christen gesteld, dan juist door degenen, wien die tot een schande wordt aangerekend. Zij, die slechts den in de geschiedenis en in de maatschappij geëerden Christus aannemen, schamen zich den Zoon van God, terwijl zij, die den nog verachten en gehoonden Heiland gelooven en verkondigen, den Zoon des Menschen niet schamen, om Wiens wil zij veracht worden.

Doch de waarheid deed haar kracht gevoelen door geheel *Holland*. Ten tijde der Remonstranten was het gebleken dat, schoon oogenschijnlijk een onbeduidend aantal, de ware Gereformeerden de meerderheid der Kerk uitmaakten. Ook nu bleek het, dat overal in de gemeenten kudden waren, die zich verheugden een ander taal te hooren dan die der opper-

vlakkige zedeleer. Het christelijk bewustzijn, dat is de behoefte aan schuld en verzoening prediking, aldus ontwaakt zijnde, kon niet meer bevredigd worden door onchristelijke of halfchristelijke leerredenen, en drong bij elk nieuw beroep op waarlijk gereformeerde leeraren aan. En toen het hun toegevoegd werd "dat zij geen recht van beoordeeling hadden, en de "godgeleerdheid aan de mannen van het vak moesten "overlaten;" toen aan de oprechte leden der Gereformeerde Kerk, de rechtmatigheid van hun aanspraak op verkondigers der gereformeerde leer werd ontkend, en het aldus bleek, dat het niet slechts flaauwheid of onwillekeurige dwaling, maar vijandschap was, die hun het brood des levens onthield—toen konden velen het in den schoot der Kerk niet meer uithouden en scheidden zich af.

Dat was een gewichtige stap. Zoo de Heer DA COSTA, die op den rand der afscheiding stond, ja in het wezen der zaak afgescheiden was, weshalve hij ook nog bij de kwalijk onderrichtte menigte voor afgescheiden wordt gehouden, openlijk de Kerk verlaten had! Ieder wachtte den schok die door de geheele Kerk zou heen dreunen, en een algemeene scheuring te weeg brengen!

Doch die verantwoordelijkheid scheen hij niet op zich te durven laden. Was het ook niet een zware zaak, de Gereformeerde Kerk te berooven van al wat waarlijk gereformeerd was, en het wettig grondgebied, waarop zij meer dan de meerderheid aanspraak hadden, te verlaten en prijs te geven aan zelfsverwoesting? Toch, wellicht ware het wenschelijk geweest, wellicht ware het van vleesch en bloed beroof-

de geraamte ingestort, wellicht zou de levende, frische plant den vermolmden boom hebben overschaduwd.

Genoeg, hij deed het niet. Maar uit alle gemeenten trokken troepen zoogenaamde fijnen, dweepers, methodisten, afgescheidenen uit de kerk, als om haar den op handen zijnden ondergang te voorspellen. Velen zulker gemeenten, door ongeletterde, onbeschaafde, strijdlustige, woelige, schreeuwende bestuurders aangevoerd, gingen tot allerlei overdrijving over, als verbranden en begraven der kerkgezangen, godsdienstige dansen, enz. Anderen verhuisden naar *Amerika*. Weder anderen hielden zich staande in de verschillende steden van *Holland*. Ds. BRUMMELENKAMP, te *Arnhem*, tracht zelfs door een seminarium jongelieden eenigzins wetenschappelijk voor het leeraars-ambt op te leiden. En zoo ontstaat er naast iedere Gereformeerde Kerk een andere kleine gemeente, waarvan men vaak moet getuigen, dat zij de beide sappen van den grond tot zich trekt.

Hadden zich eenige uitstekende mannen om DA COSTA geschaard, en aan het hoofd dier beweging gesteld, de zaak ware geheel anders afgeloopen, de afscheiding zou een meer gewettigd en een minder verward karakter gekregen hebben; menig misbruik zou voorgekomen zijn geworden, terwijl de algemeene opinie hen met meer nadenken en met minder vaak welverdiende veroordeeling zou hebben beschouwd.

Hij, en zoo velen met hem, trachtten nu, in de Kerk blijvende, haar te reformeren. Maar de geschiedenis der middel-eeuwen had reeds ten duidelijkste getoond, dat, als het bederf een zekere hoogte

bereikt heeft, al zoodanige pogingen ijdel zijn, en een volkomen afscheiding noodzakelijk is.

De scheuring had toch plaats en veranderde slechts van aanzien. In de meeste gemeenten verzamelden zich, gelijk wij reeds gezegd hebben, groepen afgescheidenen, die Kerken formden zonder behoorlijke organisatie, zonder behoorlijk bestuur en aldus den naam van Kerk naauwelijks waardig; terwijl de rechtzinnigen, die in den schoot der Kerk bleven, genoodzaakt waren voor hun leeraren en sacramentbedienaren zulke predikers te erkennen, die hun, of onwaarheid verkondigden, of de waarheid, die zij behoefden, en waarop zij uit naam van hun geloofsbelijdenis aandrongen, verzwegen.

In de gemeenten, waar twee of meer predikanten waren, was er wellicht één, die de oude leer nog was toegedaan. Bij dezen voegden zij zich natuurlijker wijze bij voorkeur. En zoo ontstond in de Kerk zelve een tweespalt, die tot heden voortduurt, en waarvan men naauwelijks zeggen kan wat minder wenschelijk zij, dat hij met hevigheid worde volgehouden, of door verkeerd geplaatste verdraagzaamheid opgeheven.

Evenwel, gelijk wij zeiden, de waarheid deed haar kracht gevoelig gelden. In alle standen der maatschappij, vooral in de geringere burgerklassen en in de hoogste kringen, kwam een ontwaken, dat aan alle plaatsen weerklank vond, en ook door verscheiden leeraren werd aangemoedigd en opgewekt. Alle dezen, eerst ieder afzonderlijk in hun predikatien en geschriften, maar allengs te zamen gebracht, vereenigen zich tegenwoordig hoe langer hoe inniger, en formen op den huidigen dag een machtig verbond,

waarin lieden van allerlei betrekkingen toetreden en werkzaam zijn. De Heer heeft gewild, dat de bekwaamste en uitstekendste mannen van het land zich aldus de hand reiken. De kring hunner werkzaamheden breidt zich telkens verder uit. Telkens worden er, als het ware, nieuwe woeste en met doornen bewassen terreinen ontdekt en met ijver ontgonnen. Maar, hoe verblijdend dit verschijnsel ook moge zijn, men zie niet voorbij, dat juist de kracht dier maatregelen een blijk is van den jammerlijken staat van zaken, die ze noodzakelijk maakt.

Wij mogen onder de voornaamste voorstanders dezer richting, behalve DA COSTA, namen als die van CAPADOZE, den gelijktijdig met hem bekeerden Israëliet, van BEETS, en van den grooten staatsman GROEN VAN PRINSTERER, als althans eenigzins bekend onderstellen. Ook dien van den ondernemenden predikant HELDRING, die aan het hoofd staat van de positief-christelijke philanthropie in *Nederland*—een philanthropie, wel te onderscheiden van alle zedelijke verbeteringspogingen, die, schoon niet van christelijken schijn ontbloot, evenwel afkeerig zijn van den gekruisigden Zaligmaker, als het eenig middel te beschouwen van alle verlossing uit het bederf. Elk zijn bijzondere gaven. Wat DA COSTA, door zijn onnavolgbare, wegslepende improvisatiën, door zijn theologische geschriften en collegies doet, werkt HELDRING door zijn velerlei inrichtingen tot herstel en wederopname van de diepst gezonken slachtoffers der zonde. Allen, op hun wijze, hebben één strekking, één doel, Jezus Christus te prediken en dien gekruisigd.

Dat verbond, die vereeniging is een gedurige pro-

testatie in de gereformeerde Kerk tegen den verbasterden toestand der gereformeerde Kerk zelve. En het Amsterdamsche protest tegen het beroep van den Groningschen predikant MEYBOOM, is daarvan slechts een uitvloeisel.

Wij hebben ons uitsluitend bij den kerkelijken of godsdienstigen toestand van *Nederland* bepaald. De staatkundige questien liggen buiten het bereik van dit geschriftje.

Maar wie gevoelt niet het verband tusschen den godsdienstigen toestand eener natie en haar staathuishoudkunde? Ook op dat gebied had, gedurende deze eeuw, het ongeloof, dat is, de valsche wijsbegeerte, die de verhouding der dingen, door de willekeur des menschen in de plaats van Gods ordening te stellen, omkeert, ongemerkt toenemende, steeds stoutere voorgangen gemaakt.

Is het te verwonderen, dat de rechtzinnigheid, dat is, het vasthouden aan de positief-christelijke grondslagen, ook op dat gebied tot ontwaken en zelfsbewustzijn gekomen, protesteerde tegen de algemeene richting, die, hoe langer hoe meer, al wat karakteristiek christelijk, protestantsch en nederlandsch was, verwaarloosde en verloochende. Zij bestrijdt het liberale staatsrecht, als zijnde óf een inconsequent en verderfelijk convenientie-stelsel, óf een systeem, dat consequent doorgevoerd, noodzakelijk uit moet loopen op een volstrekt God-loochenend en menschverdrukkend despotisme. Die staatkundige rechtzinnigheid, in den aard der zaak dezelfde als de godsdienstige, kenmerkt zich zoo wel in *Nederland* als elders, door de christelijke openbaring tot grondslag

te nemen voor het staatsrecht, in dier voege, dat zij deze, als boven de wet verheven en alle menschelijke instellingen, die tegen dezelve strijden, als onrechtvaardig beschouwt. Zij onderscheidt zich in *Nederland* ten overstaan van de liberale politiek, door vertegenwoordiging en handhaving van het historisch gereformeerde karakter der natie, door het voorstaan van christelijk school-onderwijs, van evangelie-prediking in de koloniën, van afschaffing der slavernij enz. enz. Van daar hare getrouwe gehechtheid aan het huis van Oranje; van daar haar oppositie tegen de invoering der pauselijke hierarchie enz. enz.

Behoeven wij, na dit alles, wel te spreken van den verbitterden tegenstand dien deze richting ontmoet? Terwijl zij aldus ijvert voor de ware belangen der natie, zich vasthoudende aan dezelfde grondbeginselen, die in vroeger jaren de kracht en den bloei van *Nederland* waren, heeft zij de geheele onverschillige menigte tegen zich, en haalt zich van de zijde der liberalen den haat, de verbitterdste aanvallen, de meest onrechtvaardige en vaak tegenstrijdige beschuldigingen en verwijten op den hals.

Maar—en mochten zij daaraan altijd en meer indachtig zijn—al hun kracht ligt in het onwrikbaar vasthouden aan hun gereformeerd geloof. Wat zij toegeven, als van minder gewicht, om de tegenstanders te winnen, daarop beroepen dezen zich tegen de hoofdzaken in de leer der godzaligheid: "Gij beaamt "zelve," zeggen zij, "niet geheel de gereformeerde "leer, vervat in de geloofs-artikelen."

"Neen, geen toegeven in het minste!" (zoo spreekt een bekend schrijver, wiens diepe geleerdheid recht

geeft tot het voeren van zulk een taal) " geen compro-
" mise ! Te veel hebben sommige regtzinnigen in de
" laatste jaren zich wetenschappelijk willen voordoen
" tegenover de onregtzinnigen en liberalen, die, door
" eene vreemde monomanie, zich bij uitsluiting weten-
" schappelijk wanen. Maar wat is dan toch die door
" hen zoo vergoodde wetenschap? Waarlijk, achter
" magtspreuken, sofisterij, dood-oppervlakkige uitleg-
" kunde, slaafsch navolgen van duitsche broodschrij-
" vers, enz. schuilt niet onbegrijpelijk veel wetenschap !
" of is er eene, zij is die, welke (onfeilbaar gezag)
" Apostel PAULUS noemt : ' de valschelijk zoogenaam-
" de wetenschap.' Men stelle dan tegenover die
" aanmatiging der Kerk-verwoesters—geen weten-
" schap—maar de anathemata van Gods Woord en
" de getuigenis, mitsgaders de werken des geloofs
" Nog eens, geen toegeven. Al wat men loslaat of
" toegeeft is verlies en schade !"

HOOFDSTUK V.

Hollands Deugden.

Aldus zagen wij (en wij zijn deze bekentenis aan de waarheid en aan het doel van ons schrijven verschuldigd) de Hollandsche natie en Kerk sedert lange jaren in achteruitgang, en sedert kort voor een gedeelte tot een ernstig ontwaken gekomen.

Maar het zij ver van ons dat wij het daarbij zouden laten, en aldus deze kolonie tegen haar moeder zouden innemen, zonder een rechtmatig woord te zeggen tot haar eer.

De goede geest der natie, waarop zoo dikwijls door andere landen wordt gewezen, is niet geheel verdwenen. En hoe zou het anders? Zijn niet bij den natuurlijken mensch hoedanigheden aanwezig die den naam van deugd verdienen, mits men ze niet voor de rechtbank der opperste Heiligheid brenge? De waarlijk christelijke geest, in zijn schuilhoeken teruggedreven, steekt, gelijk uit het voorgaande gebleken is, zijn hoofd weder op en roept tot waakzaamheid. Maar behalve dit, zijn de oude nederlandsche deugden voor een groot deel blijven bestaan, zelfs nadat de grondbeginselen waaraan zij het leven te danken hebben, zijn verloren geraakt.

Reddede de nederlandsche vaderlandsliefde niet voor weinige jaren door haar zelfsopofferende geldleening, den staat uit de hachelijkste der finantiecrisissen?

Bleef het volk, bij den schok der omwentelingen, niet

getrouw aan het vorstelijk Huis en aan de rust? En, hoe ook door alle formen van nood geteisterd, blijft het uitgehongerd graauw niet den demoedigen bedelstaf verkiezen boven de dreigende eischen en bloeddorstige woede van zijn naburige broeders?

Wat deed *Holland* niet ter ondersteuning der Kerken van *Bohemen*, *Piemont*, enz.? Wordt de bijstand van hetzelfde land, waar eertijds de verdrukte Joden een schuilplaats vonden, en dat de protestantsche vlugtelingen als broeders welkom heette, niet nog gedurig door andere landen ingeroepen tot tegemoetkoming bij groote rampen en tot oprichting van godsdienstige instellingen? Wanneer werden zoodanige kollekten van de hand gewezen? Brachten zij niet altijd boven verwachting op?

Welke krachtdadige ondersteuning van armen, bij alle standen der maatschappij, steeds nieuwe en meer doelmatige middelen zoekende! Welke menigte ondernemingen, spijs-uitdeelingen, kleederen-uitreikingen, weeshuizen, gestichten voor havelooze kinderen, voor ouden en gebrekkigen, voor arme israëlitische moeders, voor blinden en doofstommen, voor krankzinnigen, voor gevangenen, voor verdoolde vrouwen, te veel om te noemen!

Welk een aantal bewaarscholen en armenscholen, door andere landen als voorbeelden beschouwd en nagevolgd!

Welke ruime bijdragen voor zendeling- en bijbelgenootschappen! Welke onophoudelijke kollekten, welke dagelijksche aanvragen, publieke en private, door maatschappijen, door leeraren, door dagbladen! En nimmer wordt de natie moe van te geven.

Wie dat alles voorbij ziet, en wij noemden slechts een gedeelte, is niet waardig den naam van zoon of achterkleinzoon van *Holland* te dragen. *Nederland,* hoe ook verachterd of verbasterd, beschaamt menig ander land, ja wellicht alle anderen in christelijke hulpvaardigheid.

Maar wij gaan verder. Nog is de algemeene geest der natie, in vergelijking met anderen, godsdienstig, en grijpt gretig de gelegenheid tot stichting—boeken, tijdschriften en wat iets meer zij—aan. Maar de meesten missen het doel door verwaarloozing van het positief-christelijke, en strekken slechts ten bewijze, dat, hoe groot in aantal, zij niets vermogen en meer kwaad doen dan goed, zoolang zij niet het oude, alleen zaligmakende geloof verkondigen, en in stede van de eenige redding in Jezus Christus te prediken, zich verliezen in allerlei philosophien, bespiegelingen, strijdvragen, en onnutte zedepreeken. Arme zielverzorgers, en verbeteraars van het menschen-ras! Zij willen het effekt, dat de Heilige Geest alleen, door het geloof in het offer van Jezus Christus, kan werken. Maar de oorzaak willen zij niet.

HOOFDSTUK VI.

De Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika.

Al hetgeen wij gezegd hebben, kan, meenen wij, in verband gebracht worden met den toestand der Gereformeerde Kerk alhier.

---

§ *Roomsche Element.*

Zoo hetgeen wij in ons tweede hoofdstuk beweerden waarheid is, is uiterlijke bloei en welvaart nadeelig voor de Kerk. Het gevolg is achteloosheid, stilstand, achteruitgang. En gebrek aan waakzaamheid geeft den vijand ingang.

Ingevoerd en georganiseerd door de Oost-Indische Compagnie, dat is, op militairen, dat is formelijken voet geschoeid; van invloeden van vreemde theologie, door grooten afstand en, meer dan dat, door gebrek aan wetenschappelijke kennis bevrijd, is de Kerk over het algemeen rechtzinnig gebleven.

De kinderen hebben de godsdienst der vaderen overgenomen, en meer als een vaderlijke gewoonte bewaard dan door eigen onderzoek de hunne gemaakt.

Bij gebrek aan streven naar het inwendig christelijke, hebben zij zich hoofdzakelijk aan het uiterlijke vastgeklemd. Van daar de liefde voor de openbare godsdienst. Hier, met getrouwen kerkgang en een weinig huisgodsdienst—daar, met een paar malen godsdienst en avondmaals-viering—meent men te kunnen volstaan, en met vertrouwen op, ik weet niet

welke magische kracht en waardigheid van een uitwendig christendom, de eeuwigheid te kunnen te gemoet gaan.

Het christendom, dat een eigen zelfstandig leven is, neemt men op order van den predikant over.

Het christendom, dat niets weet van de zaligheid te verdienen, maar spreekt van louter genade, wordt tot een bloot uitwendige statie-godsdienst.

In beide punten staat men gelijk met de Roomschen—autoriteits-geloof en werkheiligheid. Ging men daarin nog slechts zoover als zij, de dwaling zou, hoe bejammerenswaardig ook, nog een goede zijde hebben, en tot dezelfde resultaten leiden, waartoe het Katholicisme, de godsdienst der blinde menigte, hen leidt die haar in waarheid zijn toegedaan. Het autoriteitsgeloof zou althans eerbied voor den leeraar en voor de leer inboezemen. De werkheiligheid zou althans tot heilige werken aansporen.

Maar men is genoeg protestant om te begrijpen, dat de leeraar geen vertegenwoordiger der Godheid is;—te weinig protestant echter om de leer te onderzoeken en te toetsen; te weinig christen vooral om de leer lief te hebben en in praktijk te brengen. Men is genoeg protestant om te begrijpen dat geen geld den hemel kopen kan;—te weinig protestant om de zaligheid te zoeken bij Jezus Christus; te weinig christen vooral om door opoffering zijn dankbaarheid te toonen.

De muren van het gebouw staan nog en treffen den vreemdeling bij het eerste gezicht. Maar bij het binnenkomen vindt men het woest en ledig, en den Geest Gods blazende er over, maar niet er in om het te bezielen.

En, tenzij daar een algemeen ontwaken kome, is de tijd niet ver, dat de woorden dės Heeren hier als een profetie zullen gelden :—"En de slagregen is "nedergevallen, en de waterstroomen zijn gekomen, "en de winden hebben gewaaid, en zijn tegen het- "zelve huis aangeslagen, en het is gevallen, en zijn "val was groot."

---

§ *Liberalisme.*

Gebrek aan levend geloof of ongeloof komt op hetzelfde neder. "Zoodra de woning ledig is, heeft de "onreine geest maar te komen en haar met bezemen "gekeerd en versierd vindende, gaat hij heen en "neemt met zich zeven andere geesten, boozer dan "hij zelf, en ingaande wonen zij aldaar."

De onheils-stoet is in aantocht, ja, heeft den drempel reeds overschreden.

Wie zal weerstand bieden? Wie heeft kennis en wetenschap? Wie heeft het leven in zich?

Dezelfde soort van zoogenaamd christendom, dat in *Nederland* de Kerk heeft vervalscht, troont ook hier met zijn gewone uitdrukking van "vrede, vrede, "daar is geen gevaar." In stede van de gemoederen wakker te schudden, wiegt die prediking hen nog meer en dieper in slaap. Al wat de Christus-prediking voor het ongeloovig hart aanstootelijks heeft, verwijdert zij met zorg. En, vreemd verschijnsel! die voorstanders der rust in het godsdienstige zijn dezelfde, die in den staat de grootste omkeeringen en veranderingen wenschen! Neen. Geen vreemd ver-

schijnsel. Want, wat zij, vaak onbewust, op het éëne gebied door rust en op het andere door onrust wenschen te verkrijgen, is omverwerping, middelijke of onmiddelijke, zijdelingsche of rechtstreeksche omverwerping van het gezag, hetzij goddelijk, hetzij van God ingesteld menschelijk.

Dit alles geeft recht om een waarschuwende vergelijking te maken met den godsdienstigen toestand van *Nederland.*

Zoo daar eenige beschuldiging van overdrijving bij iemand mocht opkomen, antwoorden wij: dat het ongeloof hier te lande slechts daarom zoo weinig zichtbaar is, omdat het zich, bij gebrek aan ijver en wetenschappelijkheid in geen polemiek inlaat. De rechtzinnigheid wordt geduld zoolang zij geen grooter kwaad doet, dan de menschen met gemoedelijke geschriftjens te voeden. Men ziet haar met vreugde haar eigen dood sterven. Maar zoodra zij een positief karakter aanneemt—zoodra zij zich vermeet, de algemeene termen verlatende, in een meer dadelijken zin het kwaad te keer te gaan en het goede te stichten—zoodra neemt ook het zachtzinnige, verdraagzame ongeloof een verbitterd karakter aan. Het bestrijdt, veroordeelt, het werkt tegen, ja verlangt naar wetenschappelijk ongeloovig onderricht. Dit alles heeft reeds plaats, en hoe hard de bewering ook zij, daarvan valt niets af te nemen. Een christendom dat de bestaande gebreken niet opspoort en bestrijdt, maar zich in algemeenheden, die niemand treffen, verliest—een christendom, dat de essentieel christelijke waarheden, de wedergeboorte, de verzoening, waar het boven alles op aankomt, verwaarloost—een chris-

tendom dat het middel vindt om de wereld te behagen, om God en den Mammon te gelijker tijd te dienen—zulk een christendom—het moge zich achter bijbeltexten verschansen (maar ook de duivel wist de Heilige Schrift aan te halen)—zulk een christendom is ongeloof, evenzeer als het christendom van de meerderheid der Gereformeerde Kerk in de *Nederlanden*.

Wil men meer, dezelfde politieke richting, die de anti-revolutionnairen in *Holland* bestrijden, verkrijgt ook hier allengs de overhand. Na de revolutie, de constitutie, zoo vrijzinnig mogelijk. Het zijn dezelfde liberale theoriën, ja wilder en meer overdreven —want in *Europa* heeft de ondervinding reeds te gevoelige slagen gegeven, en althans tot meer behendigheid en tot eenige gematigdheid genoodzaakt—dezelfde theorien, die met het gewone geroep van "rechten van den mensch, welvaart, vrijheid" en wat iets meer zij—hetzelfde revolutionnaire beginsel voorstaan, dat de landen van *Europa* tot een staat van beroering en ellende, die aan wanhoop grenst, gebracht heeft.

Wanneer zullen de maatschappijen zich de geschiedenis, die toch niet voor niet geschreven is, ten nutte maken en beginnen in te zien, dat revolutie altijd en noodzakelijk op tyrannie uitloopt? Verblindde menigte! terwijl het liberalisme haar de boeijen aanslaat, leert het haar schreeuwen van vrijheid, en, met uitgehongerde magen, zingen van welvaart en overvloed!

Naar ons gezegd is, zag men, gelijktijdig met de aankondiging der Constitutie, als een dreigend voorteeken, de Mormons hier hun eerste verschijning maken,—die Mormons, wier sekte de eenig consequente doordrijving van het liberalisme is, en tot het

uiterste leidt van een volstrekt absolutisme, vergeleken waarbij het Kalifaat der Asiatische Muhammedanen in zijn grootsten bloeitijd mild en vrijzinnig was.

"Tot nu toe (zoo spreekt een hedendaagsch auteur) " tot nu toe heeft het liberalisme, als de god SATUR- " NUS, zijne kinderen verslonden, A°. 1778—1803; " A°. 1830; A°. 1848—1852. Het socialisme alleen, " als een tweede JUPITER, is zijn tand ontkomen en " wacht slechts op de gelegenheid om zijn vader van " den troon te stooten, en de opperheerschappij te " voeren." De hemel behoede de volken!

En elders: " Overal waar het mormonisme, volhar- " dend zich *wil* vestigen, wordt het het bestuur van " het socialisme. Het is onwederstaanlijk. Waarom? " Vermits het reactie is, van al wat er bedorvens is in " het christendom; reactie, overslaande in tegenover- " gestelde uitersten. Het bederf was ontstaan uit " wereldsgezindheid; de reactie voert tot duivelsge- " zindheid, tot een bevleesching van den duivel in de " menschelijke natuur."

Doch keeren wij tot ons onderwerp terug.

Dezelfde godsdienstige en politieke richting gaat met dezelfde teekenen vergezeld als in *Nederland*. Verachting der oude zeden, geestdrift voor het nieuwe. Vermeerdering van verstrooijing en zedelijk bederf. Naar die mate vermindering van eerbied voor Godsdienst, Kerk en Leeraren. Daarbij komt, als om de vergelijking nog treffender te maken, geheime werking der katholieken, grootere duurte der levensmiddelen, geldcrisissen, vee-ziekte en wat iets meer zij.

Heeft de kolonie het recht met verachting op *Holland* neder te zien?

§ *Lichtzijde.*

Het zou miskenning en onrechtvaardigheid zijn, zoo wij ons bij het gezegde bepaalden.

Daar is ook hier een lichtzijde, die gunstig afsteekt, zoowel bij de duisternis der onkunde en onverschilligheid, als bij het valsche en bedriegelijke licht der Nieuw-lichters.

Die lichtzijde is daar, waar men zich vastklemt aan de prediking van het ware, zuivere geloof.

De kenteekenen zijn ook hier duidelijk en zichtbaar: leven en kracht, waakzaamheid en ijver.

Uit die richting is het ontwerp der Theologische Kweekschool te voorschijn gekomen.

De toestand der nederlandsche hoogescholen, waarvan wij melding maakten; de toenemende uitbreiding der kolonie, die grooteren toevloed van predikanten en zendelingen vereischt; het streven naar meerdere onafhankelijkheid en zelfstandigheid; en, meer dan dat, de toekomst der Kerk, die op meer dan ééne wijze bedreigd wordt: dat alles roept om een eigen en van vreemde invloeden vrije inrichting ter forming van leeraren.

Vele moeijelijkheden, als van zelve spreekt, drukken en bezwaren zoodanige onderneming. Desniettegenstaande zetten, door alle ontmoedigingen heen, tegen allen strijd en vijandigheid in, de ware vrienden der Kerk het besluit door. En ziet! juist zij, die zoo gaarne spreken van onafhankelijkheid op staatkundig terrein, zij zijn het, die dit voornemen tegenwerken of met onverschilligheid aanzien.

Die lichtzijde is overal, waar men werkzaam is tot uitbreiding van het Godsrijk, tot afschudding der

laauwheid, tot strijd tegen het kwaad, met zelfsopoffering, in den naam van Jezus Christus, den eeuwig geprezen Verlosser.

Zij, die zich aan die zijde houden, hebben dezelfde richting als de protesterenden in de *Nederlanden.* Zij reiken hun over den grooten oceaan de hand der broederliefde toe, wetende dat zij verbonden zijn door één geloof, één Kerk uitmaken, en één gemeenschappelijken strijd strijden. Zij zijn vereenigd op denzelfden grond, om dezelfde oorzaak, tot hetzelfde doel, in dezelfde verwachting.

Dat is, onder de verschrikkende teekenen der tijden, althans een verblijdend teeken, dat zich overal, waar "christenen" zijn, in meerdere of mindere mate, hetzelfde ontwaken vertoont. En, schoon door de wereld bespot en tegengewerkt, schoon uiterlijk weinig krachtig, zij nemen toe in sterkte, in aantal en eenheid, om bereid gevonden te worden als de Dag des Heeren komt.

Wij zagen het uit het historisch overzicht der Kerk, dezulken maken de minderheid uit, en moeten de minderheid uitmaken. Want dit is Gods wil. Maar niet overal is hun toestand dezelfde.

Terwijl in *Nederland*, minder nog dan in *Duitschland* en *Frankrijk*, het direkte of indirekte, het openlijk of verborgen ongeloof de bovenhand heeft, en de prediking des kruises slechts met moeite een klein aantal om zich vergadert—mag men hier op den sluimerenden maar nog niet verstorven geest der oude vluchtelingen rekenen, en behoeft men het gebied der zichtbare Kerk niet te verlaten, om den Heer in geest en in

waarheid te kunnen aanbidden. Integendeel, men heeft hier de heerlijke roeping, de Kerk op te wekken, te verdedigen, te zuiveren en uit te breiden.

Zal men het voorrecht dezer houding voorbijzien en zoo lang wachten er gebruik van te maken, tot dat de vijand er zich meester van gemaakt heeft?

Terwijl men zich spiegelen kan aan den toestand van andere werelddeelen; terwijl men van hier een verren, maar des te helderder blik slaan kan op de aankondigingen van Gods oordeelen en de vervulling Zijner profetien in andere werelddeelen; terwijl de tijden zich haasten, de teekenen zich opeenhoopen en de stroom der eeuwen nabij zijn einde is;—zal men niet veeleer alle pogingen in het werk stellen om het kwaad te keeren, in welken form het zich vertoone, als zonde of als straf, als ongeloof of als ongeluk? Zal men daartoe niet hetzelfde middel gebruiken, waartoe alle "christenen," verspreid door alle landen, hun toevlucht nemen, namelijk, het terugkeeren tot den gekruisten Zaligmaker—niet gelijk wereldzin of wijsbegeerte Dien misformd hebben, niet gelijk laauwheid Dien heeft opgelost in een ijdelen damp—maar tot den Heiland der eerste Christen-Kerken en der Herformers?

Als men Dien gevonden heeft, zal dan niet alles gered wezen?

Ja, dan zal alles gevonden zijn. Dan zal van zelve aan de eischen der Kerk voldaan worden. En door op dat licht te staren zal men de klippen waarop zij schipbreuk heeft geleden, veilig ontgaan.

Door den Eenigen, Heiligen Geest geleid, zal men die eenheid en heiligheid, die wij als hoofdvoorwaarden der ware Kerk opgaven, en wier verwaarloozing den val der nederlandsche Kerk ten gevolge had, beide gelijkelijk vasthouden en verwerkelijken.

Eenheid zal er zijn, want men zal, gehecht aan de wieg, die God bereid heeft, zich vastklemmen aan de zuiverste leer, die er in het protestantisme is, en de bedienaren, die wél arbeiden en leeren, eeren en volgen. Eenheid, want men zal, getrouw aan zijn roeping, de heidenen, hen die nog verre zijn, opzoeken en tot zich vereenigen. Eenheid, niet slechts in een afgeperkt kerkgenootschap; want ook buiten deszelfs muren zal men hén liefhebben en met hén medewerken, die in andere kerkgenootschappen den Heere vreezen.

Heiligheid vooral zal er wezen, want men zal zich zelve gedurig toetsen, in leven, aan de wet; en in 't geloove, aan de openbaring. Heiligheid, want bij de bezoekingen die aanstaande zijn, zal men zich door schuldbekentenis en droefheid voor den Heer verootmoedigen. Heiligheid, want bij de verbreiding van het ongeloof, zal men waken en strijden tegen de indringende valsche leer van leeraren die hun bediening, en tegen de schadelijke inmengselen van leden die hun lidmaatschap in de Kerk onteeren.

Ja, daar zal een eenheid zijn, machtiger dan die door uiterlijke kerkverordeningen kan verkregen worden, door de verwachting die alle geloovigen bezielt: "Eén Christus komt!"

Daar zal een heiligheid zijn, zuiverder dan die uit menschen-ziftingen kan ontstaan, door die uitspraak

die alle christenen aanvuurt: "Hij, die oogen heeft als vuurvlammen — — de Heilige komt!"

O! wendt gerust het hoofd verachtend en medelijdend af, helden der eeuw, die het menschdom door eigen kracht wilt redden. Het weinigje goeds waarop gij u beroemt, hebt gij aan dienzelfden Zaligmaker te danken. Uw machtspreuken en schoonschijnende woorden bedriegen slechts den onnoozelen. Maar tusschen het eigenbelang der grooten, de hartstochtelijkheid der partijzuchtigen, en de verblindheid der menigte in, is een maatschappij, die gij niet kunt verweldigen. De zichtbare Kerk kunt gij onder uw voeten brengen en onderdrukken; maar daar is een maatschappij, sterker dan gij, want zij is onsterfelijk. Die maatschappij is de onzichtbare Kerk, die zich als een onverwelkbare bloem keert naar de Zon der Geregtigheid, om van daar licht en leven te ontvangen. En hoe meer die maatschappij toeneemt, des te meer zal uw macht en invloed beperkt worden. Want gij vermoogt niets tegen den God der eeuwen, wiens besluiten gij, ondanks u zelven, ten uitvoer brengt.

Maar moet het ook zijn, gelijk de profetie het aanduidt, dat uw onverschilligheid overslaat tot positief ongeloof en uw ongeloof tot woede en vervolging....

Moet het ook geschieden dat de Kerk door u worde gedrukt, zoodanig dat er nog geen diergelijke verdrukking zal geweest zijn van den beginne tot nu toe, noch meer zal zijn na deze....

Moet het ook geschieden dat, verleid door menschelijke en boven-menschelijke machten, dat, tot het

uiterste gedreven door angst en ellende aan de ééne zijde, en door bedriegelijke wonderen van den zich als engel des lichts vertoonenden geest der duisternis, aan de andere, daar een afval zal zijn gelijk er nog geen plaats gehad heeft onder de zon......

Dan nog zal die maatschappij inwendig bloeijen. Uw vervolgingen zullen haar louteren en van alle onreine bestanddeelen zuiveren. De getrouwen zullen zich met des te meer kracht vastklemmen aan het kruis des Heeren. Daar zal een geloof zijn, sterker en juichender dan dat der eerste martelaren.

En eenmal, nadat al uw verbeteringen en vervolmakingen in het niet zullen gestort zijn, zal het blijken, dat alleen die verachte maatschappij zal leven en zichtbaar zijn. Zij zal vrij zijn, en welvaren, en heerschen, omdat zij zich buigt onder de heerschappij van den Vorst des Vredes.

Julij, 54.

VERBETERINGEN EN BIJVOEGSEL.

Pag. 12,—de christen-Kerk martelde en vermoordde de ware christenen. Voeg bij:
de Petrobrusianen, de Katharen, de Waldenzen in het 12de eeuw.

Pag. 13,—waar armoede en vervolging woedde. Voeg bij:
de Hussieten, de broeders van het christelijk leven, de Boheemsche Broeders, de Grubenheimers, enz., in de 15de eeuw.

Pag. 20, regel 3, van onder, staat: *standpunt dan*, lees: *standpunt van*.

Pag. 22,—derzelver waarheid erkent. Voeg bij:
de door het christendom geheiligde menschelijke natuur.

Pag. 27, regel 20 van boven, staat: *beteekening*, lees: *beteekenis*.

Van de Sandt de Villiers & Co.,
Drukkers, Kaapstad.